

Dialog byl nahrán ve čtvrtek 6. září 2012 v odpoledních hodinách v prostorách pracovny Jana Sýkory Palladium, Náměstí republiky 1079 /1a Praha 1, Nové Město.

MS: *Když přišel rok 1989, co jste od něj očekával a jak se ona očekávání naplnila?*

JS: Já jsem od patnácti let pracoval jako průvodce turistů na Konopišti

MS: *Nepřímo jste se zapojil do výdělečné činnosti.*

JS: Již v té době to bylo velice zajímavé. Věděl jsem, že bych nechtěl žít v komunistickém Československu. Každý den jsem chodil na kurzy angličtiny na britskou a americkou ambasádu. Bylo mi to též jasné i proto, že soudruzi mi na střední škole řekli, že by strana nebyla ráda, kdybych zde studoval na nějaké vysoké škole. Věděl jsem, že po roce 1989 bych emigroval do zahraničí. Bral jsem to tak, že bych zde dodělal střední školu a poté bych odjel pryč.

MS: *Proč takový odpor ze strany soudruhů?*

JS: My jsme měli na Sladkovského gymnáziu komunisty dosazeného ředitele. Když jste chodil na britskou či americkou ambasádu, sledovala to tam Státní bezpečnost, věděli, kdo tam chodí. Bohužel jsem se dostal na nějaké seznamy. Rok 1989 byla fantastická příležitost, kterou v té době nikdo nečekal, totiž že by se domeček z karet mohl zhroutit tak rychle. Očekávání byla obrovská. Když se dívám zpětně, právě díky tomu jsem nemusel emigrovat a zůstal jsem. Začal jsem zde studovat a poté se zapojil do budování kapitalismu. Zdali má očekávání byla, či nebyla naplněna? Soudím, že Česká republika tedy Československo se obrovsky posunulo a navázalo na ...

MS: *... prvorepublikovou tradici ...*

JS: Ano, a také na své „geneticko - historické“ předpoklady. Když se podíváte na životní úroveň v Čechách versus ostatní postkomunistické země, myslím si, že i v transformačním procesu jsme se posunuli a udělali velký kus práce. Z hlediska kvality života v Čechách, ať již jistých makročíslel či čistě kvality života jsme ne snad dohnali Evropu, ale velice jsme se jí přiblížili. Myslím si, že životní úroveň v Čechách, když se to měří ne ve srovnání tím, kolik má člověk barevných televizí, ale kvalitou života, ta je v České republice obrovsky vysoká, ba nadprůměrná vůči Evropské unii. Národní tradicí je nevěřit si, kritizovat, objevuje se tam sebemrškačství. Čtete novinové články, které hlásají, že jsme nezkorumpovanější země, nejzaostalejší ...

MS: *Zde záleží na tom, jakou máte srovnávací základnu.*

JS: Zdali se očekávání naplnila, či ne, to netuším, ale i tak se udělal obrovský kus práce. To ale vychází z úvah, že Česká republika měla na víc. Měli jsme šanci se opravdu stát Švýcarskem střední Evropy.

MS: *Tygrem, jak nás mnozí v devadesátých letech nazývali.*

JS: Je to tím, že na počátku, když se ptáte proč, je několik základních faktorů.

MS: *K tomu se ale v průběhu dialogu snad dostaneme.*

JS: Udělali jsme mnoho práce, ale mohli jsme být dál.

... Komunismus ...

MS: *Dobrá, ale šel bych ještě před rok 1989. Jak jste se díval na komunistický režim? Bylo zřejmé, že*

něco byla ideologie a jiné bylo praxí. Člověk se může setkat s tezí, že komunismus byl zmar.

JS: Naprosto. Soudím, že je to naprosto zločinná ideologie. Ta, která může fungovat čistě v teorii či počítačových modelech. Teorie, která nemůže fungovat v praxi. Co jsme zažívali v praxi, byl totalitní zločinný režim založený na kriminálních aktech a zemi jako takovou vedla zločinecká organizace.

MS: *Byla snaha to dovést do beztřídní společnosti.*

JS: To byl nesmysl. Tomu nikdo ani nemůže věřit.

MS: *Po roce 1948 ...*

JS: Pocházím z rodiny, kde část mých předků trpěla v koncentračních táborech a z ní část přežila. Jestli někdo někdy věřil idejím komunismu, beztřídní společnosti, tak to mohli být lidé, kteří právě přežili koncentrační tábor, protože tam zažili extrém naprostého zvěrstva. Zde uvěřili druhému extrému. Dovedu si představit, že tu bylo pár lidí, kteří tomu skutečně věřili. Zbytek? To byli gauneři, zločinci.

MS: *Když někdo hovoří o „spravedlivé společnosti“ a přiřadí k tomu komunismus, ...*

JS: To je zločinné.

MS: *Vážíte si hodně svobody ...*

... Kladné strany ...

MS: *Když se ohlížíte do minulosti, dalo by se na ní najít něco kladného?*

JS: Možná - a je to hodně spekulativní - lidé nemohli cestovat a byli zde „zamčení“. To znamenalo, že lidé měli své chalupy, věnovali se sportu. To také znamenalo, že sami uměli řešit problémy. Když se dnes podíváte na českou národu - to, že se Češi poměrně dobře uplatňují ve světě obchodu, jsou schopni řešit problémy spontánně - lidově řečeno: mimo „krabici“. Druhá věc je taková česká hravost. My Češi moc nebojujeme. Poslední válku, kde jsme se výrazně účastnili, byla 1610, tedy kromě nějakého odboje za II. světové války.

MS: *My se přizpůsobíme, ...*

JS: ... nebojujeme. Naši lidé jsou hraví. Je tam také švejkovský model. To také znamená, že když se podíváte na úspěchy Čechů ve sportu, tak to naprosto neodpovídá tomu, jaká jsme malá země a kolik prostředků se do toho investuje. Myslím si, že toto je tradice, ...

MS: *... v níž demonstrujeme ochotu podstoupit riziko, ...*

JS: To také, a druhá věc je, že za komunistů, když někdo byl dobrý v muzice nebo ve sportu, měl šanci se dostat ven. Možná to zaselo určité semínko hravosti a sportu. Paradoxně to, že zde lidé byli zamčení a nemohli cestovat, možná proto jsme jako národ trochu flexibilnější, kreativnější.

MS: *Když člověk jel na chalupu, byl to únik před politikou. Lidé se nemohli účastnit politického života tak, jak by chtěli. Myslíte si, že je to jeden z důvodů, proč lidé, místo aby šli něco dělat, raději rezignují.*

JS: Nyní si zpětně uvědomuji, že nikdo neměl důvod se v práci předřít. Říkalo se, že předstíráme, že pracujeme a oni předstírají, že nás platí. Myslím si, že v té době také rodiče trávili svůj čas s dětmi.

To se pohybujeme v oblasti, která je dobrá pro antropology a psychology, aby objasnili, co se děje s výchovou dětí a jejich úspěchem, spokojeností v životě za komunismu a dětí, které jsou vychovávány ve svobodné společnosti.

MS: *Mladí lidé si dnes možná vzpomenou na jesle, školky. Dříve byla nucená zaměstnanost ...*

JS: To, co jsme zmiňovali, nevidím přímo jako pozitiva, ale spíše jako vedlejší produkty, které ten systém sebou nesl.

MS: *Rád bych se zeptal, zdali si myslíte, že byl komunismus ve své podstatě rokem 1989 poražen, nebo spíše až rokem 1991, kdy došlo k rozpadu Sovětského svazu?*

JS: Země se nazývaly socialistické s výjimkou komunistické Číny, která je dnes kapitalističtější než zbytek světa dohromady, ...

MS: *... než například Evropská unie.*

JS: Ale i Spojené státy, pokud se díváte čistě na ekonomický profil. Zde se ukázalo, že model, kdy pár zločinců uzurpuje moc za cenu potlačení lidských práv, střílení lidí, kteří chtějí přejít hranice. Jednalo se o model, který zkrátka nefunguje politicky a ani ekonomicky.

MS: *Vede k ponížení člověka ...*

... Funkční model ...

MS: *Soudíte, že po roce 1989 byl jediným funkčním modelem kapitalismus, vycházející z volného trhu a pluralitní demokracie? V tom čase se část lidí domnívala, že se obnoví zkušenosti z roku 1968.*

JS: Nežil jsem v roce 1968. Bohužel je problém, že vždy je nějaká realita, nějaké vnímání reality a vnímání reality s časovým odstupem. To je hodně teoretická diskuse. Myslím si, že jediný funkční model je forma demokracie, respekt k lidským právům, svobodám člověka a nějaké formy svobodného podnikání, které není dirigováno státem, ale je zde trh - nabídka - poptávka, který by měl určovat, co se bude, či nebude vyrábět nebo prodávat.

MS: *To je v Evropě. Sám jste zmínil například Čínu. Ta bohužel demokracii nemá, ale pod rouškou komunistické vlády mají kapitalistické zřízení. Čína byla zemí, která v době rozpadu bipolárního světa nezaznamenala pokles výkonu svého hospodářství jako země ostatního světa ...*

JS: Nejsem expert na Čínu, ale když jsem tam byl, mohl jsem vidět, že co se týče ekonomického modelu, je tam kapitalismus volné soutěže a pak je tam část ekonomiky, která je státně dirigistická. Velkou roli tam hrají přátelé systému. Dále je zde technokratická moc, která je charakteristická tím, že vyžaduje vlastnictví rudé knížky, ale tito lidé administrují jeden a půl miliardy lidí. Aby to udrželi, drží se moci silou a porušují lidská práva. Soudím, že je to technokratičtější model. Ten, který se mi velice líbí, je model singapurský. Vezmeme to, že společnost se shodne na jistém penzu lidských práv. Poté si řeknou, že „toto jsou správné modely chování, toto nejsou správné modely chování, ty tolerovat nebudeme“. Pravidla jsou naprosto jasně daná a pak je zde stát, jenž je řízen do jisté míry jako obchod, který má odpovědnost, ale též definuje, jaké služby stát bude vykonávat a snaží se to dělat co nejefektivněji. Je tak odpovědný svým občanům. V Asii je to Singapur a v Evropě Švýcarsko ...

MS: *Je otázkou, zdali by to lidé zde také přijali.*

JS: To je dobrá věc. V Singapuru je konfuciánský model uvažování. Kdybych se podíval na řízení

státu, pak kdyby Česká republika byla řízena jako Singapur, centrum moci je na Pražském hradě a zbytek ministerstev můžete privatizovat, pokud to mírně přeženu. Bohužel v Evropě je to trochu jinak.

MS: *Já jsem to také zmínil proto, že lidé jsou spokojeni, když mají ekonomickou svobodu, když je zde volný trh a kapitalismus, ale když je zde demokracie, politická svoboda, není v plné míře využívána. Byli jsme zvyklí, že nám někdo vládne. Tu z Vídně, tu z Východu ...*

JS: ... vládli našemu národu. Když se dívám na to, co se děje za posledních pár let, pak díky internetu a přístupu k informacím mi přijde, že společnost technologie obrovsky posunuly, ale řízení státu je 100 - 200 let pozadu. Tento časový rozdíl zapříčiňuje to, že instituce ne ideálně fungují. Dám vám příklad. Měl jsem setkání s kamarádem, který řeší situaci jak rozjet síť obchodů a zjišťuje, že v každém okrese se tyto věci několikrát opakují - a to naprosto zbytečně, přičemž stát ke svému výkonu a službám občanů nevyužívá moderní technologie. To jsou takové věci, které se budou v modelu vládnutí hledat. Evropa se sama hledá. Díky krizi vlastně monetární unie nefunguje bez nějaké fiskální unie. Nyní se definuje, co vlastně fiskální unie bude znamenat.

MS: *Dobrá, a jak se díváte na „ustavení“ kapitalismu a demokracie? Lidé s novým politickým uspořádáním jsou nespokojeni, s nostalgií vzpomínají na „staré pořádky“.*

JS: Myslím si, že je to střeoevropská vlastnost, kdy lidé potřebují na něco nadávat. Poté jedete do Anglie, a tam budou možná více nadávat na počasí.

MS: *Vždy se vůči něčemu negativnímu budou vymezovat.*

JS: V tom je právě rozdíl mezi evropskou kontinentální a anglosaskou společností, kdy tam to není o tom, jak já budu závidět sousedovi a chci, aby mu „chcípla koza“, ale budu spíše přemýšlet a dělat vše proto, abych i já měl kozu.

MS: *Zde se snažíme o nivelizaci místo toho, abychom se radovali z různosti, která nás může posunout dále.*

JS: Ano, zde je psychologická vlastnost, že lidé nadávají na vše možné a přitom si neuvědomují, že se pořád mají velice dobře. Když se podíváme na životní úroveň v Evropě versus zbytek světa, ...

MS: *... Evropa je bohatá a socialistická.*

JS: Nyní je otázkou, zdali je to dobře. Podíváme-li se na německý model, který je jistě sociální a co se státu týče poměrně dobře řízený. Je tam obrovský prvek volné soutěže. Přijde mi, že tamní vládnutí má v sobě selský rozum, a ukazuje to, že jsou dobří administrátoři. Porovná-li to se zbytkem Evropy například s Jihem, tak zjistíme, že se tam žije těžko. Jaká je míra toho sociální, zdali si to mohou či nemohou dovolit? Zde se ukazuje, že některé modely fungují lépe a některé hůře.

... Vize ...

MS: *Pochopitelně. To je otázka správné volby, která závisí na ...*

JS: ... mentalitě. Musíme si například říci: „Dobrá, fajn, budu méně pracovat, ale tak se budu mít trochu hůře, než ten kdo je ochoten pracovat více“. Toto je rozhodnutí které postrádám v Evropě i v České republice ... je to leadership. To znamená ...

MS: *... tah na branku a ...*

JS: ... kvalitní osobnost, která přijde s vizí, a stejně tak Singapur z bažiny postavil nejbohatší zemi na světě!

MS: *Proč tak daleko? To můžeme jít do Rakouska. To si také nestálo po druhé světové válce dobře.*

JS: Soudím, že je to vždy o lidech, že naši čelní političtí představitelé, třeba prezident Havel, který měl fantastický morální kredit, ale nemyslím si, že hrál velkou roli. Je otázkou, co my jako Česká republika pro ten svět budeme znamenat. Pojdme si stanovit jisté cíle a snažit se k nim propracovat.

MS: *Finové to také dokázali, když se rozpadl Sovětský blok, byť neobnovovali tržní hospodářství ...*

JS: Je to o vizi a vůdcovství. U prezidenta Klause při své inteligenci nevidím, že by říkal, že Česká republika by měla mít cíl, kde chce v roce 2030 být, čím chce být, ...

MS: *Shodou okolností se pan Klaus proti těmto vizím stavěl. Ostatně, v devadesátých letech nebyla hospodářská politika v rámci velkých projektů vítána.*

JS: Víím, ale stejně jako firma musí mít nějakou vizi a musí být řízena, tak to platí i pro stát ...

MS: *... a společnost jako celek!*

JS: Dle mého pohledu lidé mají radost, když někam směřují a dává to smysl.

MS: *Není to poté pouhé přešlapování na místě.*

JS: Zde jsme v Praze a bylo doby dobré, kdyby primátor Svoboda řekl, že by chtěl z Prahy udělat například k nejlepší město k životu na světě ...

MS: *... či kongresové město.*

JS: Pojdme si definovat cíle, kam chceme jít. Pak se dá velice dobře sledovat, zdali to děláme dobře či špatně, jestli se k tomu přibližujeme, či ne. Myslím si, že když lidé dělají to, co je baví a co jim dává smysl, tak jsou při tom spokojenější. Myslím, že kdyby celá země měla vizi, strategii a někam postupovala, možná by toho nadávání v hospodě bylo méně.

MS: *Jistě je dobré, když společnost má vzory, které určují směr. Pomáhají nacházet východiska ze zákrutů, do nichž se společenství dostalo.*

JS: Ano, s tím naprosto souhlasím.

... Stav společnosti ...

MS: *Když se díváte zpět, v jakém stavu se podle vás společnost nacházela? Jde o to, že jsme patřili k nejlepším z Východu.*

JS: Byl zde takový ten německo - rakouský fiskální model.

MS: *Byla zde rozpočtová umírněnost.*

JS: Země byla málo zadlužená, naopak měla přebytky, jelikož naše dluhy byly menší než pohledávky, které jsme měli v zahraničí. Bylo to způsobeno exportním zaměřením. Průmysl žil, ale bylo vidět, že zde bylo padesát let devastace totalitními režimy. Na druhou stranu zde byla několikasetletá

průmyslová tradice, která nebyla plně přetržena, měli jsme poměrně dobrou infrastrukturu. Nesmíme zapomenout, že Československá ekonomika byla sedmá největší ekonomika na světě a měli jsme druhé největší HDP na hlavu. Byli jsme neskutečně bohatou zemí, která pak ovšem žila z podstaty. Komunisté to nestačili naštěstí všechno zničit, výchozí pozice nebyla tak špatná.

MS: *Pouze poté došlo k promrhání šancí. Jak šancí, které tato země měla v letech poválečných, ale i v komunistickém režimu a po jeho zhroutilí.*

... Trh ...

MS: *Jednou z důležitých skutečností je obnova trhu. Je dobré se zeptat, jak vlastně vnímáte projekt, doporučení, jenž byl později nazván Washingtonským konsensem. Vycházelo se z toho, že velká míra bude nechána trhu a ať jeho síly působí. Do jisté míry to bylo u nás spojeno s heslem: „Vše vyřeší trh“. Koncept byl založen na privatizaci, liberalizaci, deregulaci a vyvážené rozpočtové politice.*

JS: Myslím si, že je to správná cesta. U nás byla problémem implementace. Například kuponová privatizace byla geniální myšlenka, ale nebyla dotažena do konce. Vyústilo to v bankovní socialismus. Tím důvodem, proč to nefungovalo, byla kvalita „corporate governance“ a také to, že když byly někde porušeny zákony, tak ...

MS: *... nebyly vynucovány.*

JS: S tím naprosto souhlasím. Problémem u nás, a to bylo i dědictví prezidenta Havla, že se navázalo a udělala se právní kontinuita s předchozím režimem. Neřeklo se: „Toto byl kriminální režim ... Lidé, kteří nám vládli, byli gauneři.“ Neříkám, pojdme je zavřít, pojdme udělat vyrovnání. K tomu nedošlo. To znamená, že kriminální režim byl vlastně „v pořádku“. Dle mého pohledu je to daň, kterou nyní platíme.

MS: *Lidé, kteří měli možnosti rozhodovat v minulosti, se mohli podle vás snadněji účastnit obnovení kapitalismu, mohli být účastni v privatizaci.*

JS: To je jedna věc. Druhá věc je, že když tolerujete kriminální chování, a neřeknete, že to je špatně, bohužel je dán jistý příklad, ...

MS: *... signál, ...*

JS: ... či nastavujete laťku. Lidé si mohou říci: „Když tito kradli, stříleli lidi a je to bez trestu, já tedy budu také někde krást a je to rovněž v pořádku.“

MS: *Za komunistického režimu toto fungovalo. Morálka nebyla na vysoké úrovni. Ostatně bylo nepsaným pravidlem, že se lidé chovali dle hesla: „Kdo nekrade, okrádá rodinu.“*

JS: Dle mého pohledu mělo proběhnout vypořádání s lidmi minulého režimu.

MS: *Kdybychom se vrátili, Washingtonský konsensus jako východisko pro obnovení kapitalismu byl dobrý, funkční recept. Nu, ale pokud se člověk podívá na vyjádření lidí jako je Jeffrey Sachs, ten byl z počátku velkým propagátorem tohoto konceptu, ovšem následně se stal jeho kritikem, protože například v Rusku selhal.*

JS: Dobrá, koncept funguje výborně v teorii. V praxi je problém implementace. Proč to například selhalo v Rusku? Většina národního bohatství byla rozkradena.

MS: *Jinými slovy se to nepřizpůsobilo národním charakteristikám.*

JS: Ano, sledovat, zdali je teorie řádně uplatněna v praxi. Princip liberalismu je dobrý, ale když si někdo splete privatizaci s naprostou krádeží, je to něco jiného.

MS: *Na základě této smutné skutečnosti může někdo ztotožnit krádeže s liberalismem.*

JS: Krádež je podle mého názoru stále krádež.

MS: *Neznalí lidé si to tak propojí ...*

JS: Dobrá, ale pak je nutné vynucení práva a nastavení právního rámce.

MS: *Což může vést ke správné definici slov.*

... Dialog ...

MS: *Je dobré se pozastavit u otázky, jak jste vnímal či zpětně vnímáte význam dialogu? Člověk se mohl setkat s postojem, že dominantní roli zde měli ekonomové a ostatní sociální vědci nedostali příležitost na trhu idejí, který se vytvořil během revolučních dnů.*

JS: Rozhovorů jsem nebyl účasten. Na druhou stranu – systém byl z velké části o politické a ekonomické transformaci. Při vši úctě k jiným vědcům ... například archeologům, kteří hledají kostry předků, střepy ... či bádají o vyhynutých dinosaurech ...

MS: *Mířil jsem například na sociology, politology, ovšem prostor také nedostali lidé z levicového křídla. Můžeme namítnout, že lidé v Ekonomickém ústavu ČSAV a Prognostickém ústavu ČSAV ... byli ve svých úvahách vpředu. Transformace měla silný otisk myšlení Václava Klause, jenž dokázal své názory „prodat“.*

JS: Zde asi měli tu šanci ...

MS: *... účastnit se trhu idejí. Šlo i mi o zkvalitnění projektu transformace. Cosi jako současný NERV, ale v širším podání.*

JS: V jistém ohledu se do ní mohl zapojit každý. Jestli nyní říkají: „Já jsem si myslel, že bych to udělal lépe,“ odpovím: promiňte ...

MS: *Byl to unikátní čas a do jisté míry – pokud se člověk dívá zpět – soudíte, že v rámci „otevřenosti“ se udělalo dost?*

JS: Jsem přesvědčen, že se udělalo obrovské množství práce, ale největší problém byla ...

MS: *... nedotaženost.*

JS: Hlavně se jedná o nedotažení bankovní privatizace na počátku a zbytečné a mylné vytvoření bankovního socialismu.

... Systém a východiska ...

MS: *Posuňme se dále. Rád bych se zeptal, jak vnímáte tezi: „Měníme systém, ne lidi ...“ Je zde snaha o nastavení pravidel, vytyčení hřiště a neměli bychom se snažit příliš apelovat na to, jak se lidi mají chovat. Právě jak se mají chovat, je výslednicí interakcí v hřišti, kde by se mělo hrát fair.*

JS: Jistě, tak by to být mělo.

MS: *To znamená nesnažit se vychovávat člověka, mravně apelovat ... Komunisté chtěli také vychovávat.*

JS: Zde bych byl pragmatický. Stát může definovat edukační politiku a může definovat parametry, jak ten produkt vzdělanosti má vypadat.

MS: *Mě šlo o ty apely. Havel tím byl pověstný, a to pan Klaus nedělá.*

JS: Zde byl obrovský problém, neboť Václav Havel „zabil“ český a slovenský zbrojní průmysl. To mělo obrovský dopad a byla to v jistém ohledu škoda.

MS: *Trh hned obsadily jiné společnosti.*

JS: To bylo něco nedobrého. Nevím, zdali někdo spočítal ekonomický dopad. Možná to vypadalo, že jsme ti nejmorálnější. Nějaký intelektuál nám zatleskal. Proběhl k tomu jeden článek, ale místo nás teritorium obsadily francouzské, americké, ruské zbrojovky.

MS: *Dopad to mělo hlavně na Slovensku na zaměstnanost, ...*

JS: ... a pouze se tím zvyšovaly transformační náklady. Soudím, že tyto apely nám nepomohly a byly v jistém ohledu liché.

... Kapitál, privatizace a kontexty ...

MS: *Rád bych přešel na otázku významu kapitálu. Ekonomové se shodují, že zde jsme byli zemí bez kapitálu. Jednou z částí hospodářské transformace bylo dodání kapitálu. Chtěli jsme budovat kapitalismus, ten se ale bez kapitálu budovat nedá. O českém průmyslu a hospodářství se hovořilo jako o podkapitalizovaném. Jak vnímáte význam této složky v kontextu transformace?*

JS: Je zřejmé, že domácí kapitál zde nebyl. Co stát mohl udělat cestou malé privatizace, pár podniků strategických společností a formou kuponové privatizace.

MS: *Možná je dobré uvést, že české domácnosti měly kapitál ve formě úspor ...*

JS: Nyní bych řekl zpětně, co stát měl udělat. Stát mohl přitáhnout více zahraničního kapitálu. Stačí se podívat na případy typu Volkswagen, Philip Morris. To jsou velmi dobré příklady. Většina zahraničních investorů, kteří přišli s cílem dále sem investovat je něco, co jsme měli podporovat mnohem více. Měla se dotáhnout kuponová privatizace, zprivatizovat banky. Projedli jsme bankovní kapitál na úkor zadlužení. Co se stalo? *Firmy, které měly zbankrotovat, v případě, že by banky byly vlastněny někým jiným, by zbankrotovaly dříve, ...*

MS: *... jelikož by banky neposkytovaly úvěry neefektivním projektům privatizovaných společností.*

JS: Je to jako s léčbou rakoviny. Když na počátku nasadíte agresivnější léčbu, tak pacient má šanci na přežití. Všechny ty ČKD, ...

MS: *... Poldi Kladno, Škoda Plzeň ...*

JS: ... o pár měsíců déle vyplácely mzdy, ale poté stejně zbankrotovaly a náklady jsme nesli na svých bedrech. Když se podíváte na Škodu - která dle mého pohledu by na světovém měřítku neměla šanci uspět. Pustili jsme kapitál a automobilový průmysl nám pomáhá v rozvoji hospodářství a benefituje z této privatizace. Druhá věc je, že stát neměl zadlužení projídat, naše zadlužení bylo malé. V době počátků transformace se mělo investovat do infrastruktury. Kdyby se řeklo, že zde budeme mít

nejlepší infrastrukturu v Evropě, půjčíme si klidně od domácích obyvatel či v zahraničí a postavíme zde páteří síť dálnic, železnice a další infrastruktury. Nastartovalo by to ekonomiku, vytvořil by se multiplikační efekt a dnes bychom byli výrazně dál.

MS: *Je třeba, aby představitelé naší republiky předvedli jasný tah na branku. To je záležitostí vizí. Není to však plán na čtyři roky, jak se to u nás dělá, ale na desetiletí.*

JS: Soudím, že je to o kvalitě politiků.

MS: *Ano, také jste poukázal na privatizace společností, které byly prodány zahraničním investorům již v počátku devadesátých let. Podniky šly konkrétnímu investorovi a nešlo se cestou kuponové privatizace. Tyto podniky nebyly zprivatizovány lidmi z tábora Václava Klause, neboť ti zdůrazňovali ekonomickou logiku věcí. Sluší se připomenout, že právě někteří z nich byli z dialogu o transformaci vytlačeni a onálepkováni jako „zpátečníci“. Co se týče konceptu privatizace jako takové. Sám jste říkal, že zde bylo několik druhů privatizace. Pokud se řekne slovo privatizace, lidé si asociují kuponovou privatizaci s negativním zbarvením. Když se na to díváte zpětně, soudíte, že kuponová privatizace byla dobrým řešením, ale nepřinesla kýžený kapitál na rozjezd společností.*

JS: Myslím si, že díky kuponové privatizaci, kdy všichni najednou dostali a národní majetek se spravedlivě lidu přerozdělil. To politicky umožnilo dělat další reformy. Byl to „úplatek“ společnosti, aby podporovala další reformy.

MS: *V roce 1948 byl zabaven a znárodněn majetek a nyní je to hromadná redistribuce. Přichází otázka, zdali to přineslo kýžený efekt.*

JS: Bylo to součástí několika dalších kroků. Kromě kuponové privatizace „bez problému“ probíhaly restituce, kterých zde bylo relativně málo, protože když je zde konkrétní vlastník, chová se lépe než stát.

MS: *Jsou i výjimky, ovšem v celkovém pohledu to platí. Je vhodné připomenout, že pan Klaus šel cestou spíše kuponové privatizace a pozastavil privatizaci podniků zahraničním investorům ...*

JS: Kdybychom měli jít zpětně, neměl si stát nechat kontrolní podíly v bankách. Psala se léta 1993 – 1994. Kdyby banky byly privatizovány, ubíralo by se to jiným směrem, protože banky ovládaly největší privatizační fondy, hledaly by pro ně maximální zhodnocení a pravděpodobně by dotahovaly privatizaci dalších společností. Místo toho musely být banky zachráněny státem.

MS: *Důležitou roli měly fondy ...*

JS: Docházelo k tomu, že buď fondy nebyly špatně řízeny a poté se dostávaly do rukou konkrétních vlastníků. Tam docházelo k akumulaci kapitálu na úkor ostatních drobných investorů.

MS: *Člověk se může setkat s postojem, že pokud by se nejprve začalo privatizací bank, pak by propad hospodářství byl daleko větší.*

JS: Na počátku by byl asi větší, ale celkové náklady by byly podstatně menší.

... Krádež ...

MS: *Jakou roli podle vás hrálo nešťastné rozkrádání?*

JS: Na počátku toho tolik nebylo. K čemu došlo? Při přebírání privatizačních fondů tam docházelo ke krádežím majetku na úkor ostatních akcionářů a ze strany těch, kdo okrádali ostatní ke kumulaci

majetku a bohatství.

MS: *S krádežemi jsou spojena jména jako pan Kožený. Lze soudit, že kdyby bylo včas zasaženo, kdyby státní orgány byly akceschopné, nedošlo by k promrhání kapitálu a transformace by neměla na sobě taková stigmata?*

JS: Určitě ano, bohužel v té době řada "krádeží" byla krádežemi v morálním smyslu, ale právo ještě nebylo přesně definováno či uplatňováno.

... Banky a systém ...

MS: *Je vhodné se zeptat, jak vnímáte genesi bankovního systému. Před rokem 1989 se předpokládalo, že zde bude dvoustupňová bankovní soustava. Stát bude mít jak komerční bankovníctví, tak centrální banku. Jak podle vás přispěl velký počet bank k transformačnímu procesu? Z počátku zde bylo pár státních bank, které doplnily desítky drobných institucí, které posléze stejně byly z trhu vytlačeny. Do jisté míry tyto banky pomáhaly financovat počátek obnovy kapitalismu a podílely se na iluzi, že transformace bude rychle zvládnuta.*

JS: K čemu došlo, bylo „projedení“ bilancí bankovních domů. Banky financovaly transformaci. Nemyslím si, že všechny úvěry byly dány podvodem, ale bylo zde pár úvěrových podvodů. Spíše šlo o neznalost a banky zde půjčovaly na projekty, kam nikdy neměly. Logicky špatné dluhy šly na vrub státního rozpočtu. Beneficientem byli ti, kteří si peníze půjčili, či to částečně byla společnost, která tento úvěrový polštář užila proti nárůstu nezaměstnanosti.

MS: *Abychom se „vyhnuli“ velké nezaměstnanosti, tak banky půjčovaly i na nedobré projekty.*

... Banky a restrukturalizace firem ...

JS: A lili jsme peníze do firem, které by si zasloužily zbankrotovat.

MS: *Člověk se v diskusi o transformaci hospodářství může setkat s postojem Dušana Třísky, jak říká, že většina podniků - asi 80 procent - mělo zbankrotovat. Pouze pětina měla přežít.*

JS: Nevím, zdali nutně zbankrotovat, ale rozhodně by se měly restrukturalizovat či změnit svou produkci.

MS: *Domníváte se, že restrukturalizace měla být vedena v počátcích novými vlastníky či za účasti státu?*

JS: Myslím, že stát by toto neměl řídit.

MS: *K tomu do jisté míry došlo, když v roce 1998 přišla do Strakovy akademie hlavním vchodem vláda Miloše Zemana. Představitel ministerstva průmyslu a obchodu ministr Miroslav Grégr byl v této věci velmi aktivní. Vybral důležité podniky, v nichž by měl pomáhat s restrukturalizací stát.*

JS: Novinové články a prohlášení ministra Grégra a Miloše Zemana budily pozdvižení a posilovaly levici. Na druhou stranu - ve svých krocích byla paradoxně nejpravicovější vládou. To proto, že dělala největší podíl privatizace. Tím, že zprivatizovala banky.

MS: *Ona ale neměla jinou možnost, jinak by banky skončily v nucené správě centrální banky.*

JS: Ano, ale kroky, které udělala, byly velice pravicové.

... Centrální banka ...

MS: *Za stav bankovního sektoru odpovídá ze zákona centrální banka. Rád bych se zeptal, jak vnímáte postavení České národní banky, protože ona svou štědrá licenční politikou přispěla k tomu, že zde vznikla ...*

JS: ... řada nových bank. Asi ano, ale na počátku jsme se to všichni učili. Myslím si, že účet za zachránění drobných bank byl podstatně menší než za zachraňování Investiční a poštovní banky a větších bank.

MS: *To se psal přelom tisíciletí.*

JS: To, že banka vydala o pár licencí více, než by měla. Zde centrální banka fungovala poměrně dobře.

... Kapitálový trh ...

MS: *Při této příležitosti bych položil otázku týkající se kapitálového trhu. V normálních ekonomikách je zdrojem financí pro rozvoj společností. U nás takovou podobu nemá. Je to cosi umělého. Jak vnímáte jeho vznik? U nás byl ustaven jako výsledek kuponové privatizace.*

JS: Kapitálový trh má plnit dvě základní funkce. Jednak je jako zdroj kapitálu a má stanovovat na základě nabídky a poptávky férovou cenu obchodovaných instrumentů. Bohužel zde kapitálový trh neplnil svou prvotní funkci jako zdroj kapitálu. Podíváme-li se do Polska, tam to funguje a podíváme-li se do České republiky, tam to nefunguje.

MS: *Co je hlavní příčinou nefunkčnosti?*

JS: Proč to funguje v Polsku? Poláci reformu, kterou pomáhal utvářet Jeffrey Sachs jako poradce, začali dělat komplexně. Zde uděláme nějaký model regulace. Zde budou fair - play podmínky. Budeme řešit penzijní reformu. To znamená, že zde budeme mít silnou institucionální bázi domácích investorů, kteří v první řadě budou investovat do polských podniků. Máme zde populaci, která ráda obchoduje. Také máme poměrně vysokou míru inflace a vysoké úrokové míry a banky příliš nepůjčují. U nás máme konzervativní, spíše německý spořicí přístup. Druhý důvod je ten, že u nás banky nebyly předlužené, měli jsme lepší makroekonomické podmínky. To znamená, že se lidé mohli financovat z bank. Ovšem je zde otázka, proč by chodili na kapitálový trh? Neměli jsme také penzijní reformu a silné domácí institucionální investory.

MS: *Co se týče penzijní reformy, nemáme ji ani do dnešních dnů.*

JS: Toto jsou základní parametry, proč to u nás nefunguje, a bojím se, že nikdy fungovat nebude.

MS: *Proč taková skepse? To znamená, že se kapitálový trh v České republice je minulostí a bude například celoevropský?*

JS: Když zde bude nějaká česká firma, která bude chtít kapitál, půjde na trh mezinárodní. Jedná se o společnost vyvíjející software AVG. Ta například půjde na NASDAQ do New Yorku. To jsou ty technické společnosti. Ostatní společnosti půjdou do Polska.

MS: *To znamená, že zde u nás možná zůstane Burza cenných papírů Praha jako organizace. Nebude se jednat o kapitálový trh v tom pravém slova smyslu, ale pouze obchod s akciemi.*

JS: Ano, tak tomu je.

MS: *Není to náhodou škoda?*

JS: Je to škoda. Máme dva problémy, jeden je, že neproběhla penzijní reforma a druhý, že po výměně Klausovy vlády, ...

MS: *... tedy za Tošovského vlády a vlády sociální demokracie.*

JS: Veřejnost vnímala, že kuponová privatizace nebyla úspěšná a je to u nás spojeno s krádežemi. Kapitálový trh, to jsou přece krádeže. Tím pádem v době sociálních demokratů nepřípadlo v úvahu, že by bylo něco privatizováno přes kapitálový trh. To znělo pomalu jako nadávka.

MS: *Pomyslný červený hadr na býka.*

JS: Oni se domnívali, že je to červený hadr na voliče. V tom je rozdíl s Polskem, kde stát si ten kapitálový trh hýčká, protože ví, že se přes něj dobře privatizuje. Zpětně tak není důvod ...

MS: *... rozvíjet kapitálový trh.*

JS: To, co se zde povedlo, je ČEZ, za Grégrovy působnosti. Zde se vytvořil monopol národního favorita, ...

MS: *... jenž do dnešních dnů není plně zprivatizován.*

JS: Co je důležité, je akt, že z toho tato země do dnešních dnů benefituje. Není důvod, aby takovýchto konglomerátů nebylo více. Mohli jsme mít šampiony v plynárenství, v poštovním odvětví, letiště aj. Titulů by tedy mohlo být více.

MS: *Opět promarněná příležitost.*

JS: Určitě.

MS: *Jak jste se díval na fakt, že jsme vyšli z kuponové privatizace jako držitelé největšího počtu cenných papírů na hlavu?*

JS: To byla historická anomálie, kde řada titulů musela z burzy zmizet a zmizela ...

MS: *... přirozeným procesem.*

JS: Byla zde koncentrace vlastnictví.

... Gramotnost ...

MS: *S dobrou správou financí je nutně spojena znalost. Rád bych se zeptal, jak vnímáte finanční gramotnost v České republice?*

JS: Bohužel je velice nízká. Je to dáno historickou genezí. Český národ je spíše spořicí než investující. Druhou věcí je ta, že lidé mají špatné zkušenosti s investicemi a jsou proto velice konzervativní.

MS: *Pokud člověk zkoumá finanční gramotnost, vzniká logická otázka, jak se mohla dobře zvládnout kuponová privatizace, když lidé prakticky neměli zkušenosti?*

JS: Na druhou stranu dostali něco „na hraní“ zcela zdarma.

MS: *Malý český kapitalista bude mít akcie.*

JS: Je to cosi, co trvá. Myslím si, že k tomu vzdělávání bude teprve docházet, a to v příštích letech.

MS: *Je to běh na generace.*

JS: Ano, je to generační záležitost. Druhá věc je, že teprve nyní se dostáváme do japonské dekády, kdy se dá očekávat, že Evropa v příštích deseti letech nebude růst, či spíše bude stagnovat. Vzestup národního důchodu bude kolem nuly. Máte velice nízké úrokové sazby a státy dále tisknou peníze. Provádí se „mutualizace“ dluhu. Měny, ať již je to Euro, budou trochu ztrácet kupní sílu. Tím pádem lidé budou muset odpovědně přistupovat ke svým úsporám a začít se ptát a uvažovat, zdali jim dává smysl, aby měli peníze za nulový úrok v bance, či že by s tím mohli dělat něco jiného.

MS: *Lidé, kteří na privatizaci finance získali, nedokázali s nimi adekvátně nakládat.*

JS: To nebyly velké částky.

MS: *Za tisíc korun třeba desetinásobek.*

JS: To ano, ale v objemu je to vyšší než nic, ovšem není to něco, co by bylo zásadně významné.

MS: *Neohrozí například špatná znalost financí i rozhodování v rámci penzijní reformy, o které – jak uvádějí sociologická zkoumání^[1], ví málo lidí.*

JS: Bohužel se zdá, že připravovaná penzijní reforma, není skutečnou reformou a opětovně bude dalším plytkým pokusem.

... Omyl ...

MS: *Rád bych se zeptal, jakou vidíte největší chybu například ve vládnutí? Co se přihodilo během více jak dvaceti let? Uváděl jste nedotažené kroky.*

JS: Zde byl problém v bankovním socialismu a také neprivatizaci bank na počátku devadesátých let. To byla alfa a omega. Druhá věc je kvalita lídrů na politické úrovni. Možná i chyba v systému. Nevím, zdali bychom postoupili dále s formou většinového systému. Zde je problém nestability vlád, jelikož poměrné zastoupení vyjde 100 na 100 a pár přeběhlíků určuje jejich osud. Možná by byl šťastnější většinový systém či silnější prezidentský systém. To je dnes, co by kdyby.

... Budoucnost ...

MS: *Jak vnímáte budoucnost této země? Jsme geograficky ve středu Evropy, ovšem nedokážeme z toho patřičně těžit v tom dobrém slova smyslu. Setkal jsem se s názorem, že Česká republika je přívažkem Německa pomyslnou 17 spolkovou zemí. Cosi se doveze, něco se zde udělá. Poté se to vyveze. Naše hospodářství je silně závislé na vnějším ekonomickém prostředí. Jak vnímáte budoucnost české země. Pokud se zde bude vládnout, jak se vládně?*

JS: Jistě by ohledem do budoucna bylo pěkné, kdyby zde byly vize.

MS: *Nezávislý pozorovatel může tvrdit, že politici vize mají, pouze je nerealizují.*

JS: To je otázka. Myslím si, že budoucí úspěch Čechů bude determinovat několik faktorů. Jedna věc bude vize této země, dále infrastruktura – ať již fyzická, nebo nefyzická. Tím myslím vzdělanost, kvalitu života. Domnívám se, že budoucí úspěch závisí na kvalitě lidí.

MS: *Také na vyjednávací schopnosti.*

JS: Ano, ale to je determinováno kvalitou lidí. Také je to o tom, jestli zde budeme umět vychovávat talenty, hýčkat je, či talentovaní lidé budou odsud odcházet.

MS: *Další exil. Lidé se tak budou rozhodovat: mám se snažit a pracovat pro zemi, kde máme vládu, jakou máme?*

JS: Nemyslím si, že budeme mít prezidenta s rohy a díky tomu nastane masový exil.

MS: *Zaplat' Bůh, že nevidíte budoucnost tak temně. Na druhou stranu máme otevřené hranice a lidé mají možnost volby.*

JS: To není o tom, jestli si budu myslet, že ten zvolený - ať již je to prezident, nebo ministerský předseda - je s prominutím totální pitomec. Je to i o kvalitě života, která zde je. Jedná se o infrastrukturu škol, zdravotnictví. Zde, myslím si, je obrovská šance sem talenty stahovat. Česká republika je nádherná země a má infrastrukturu. Uvedu příklad. Například rovná daň. Na tom není přece nic špatného, aby Česká republika měla ambici být Lucemburskem či Švýcarskem střední Evropy a stahovat sem talenty, služby, kapitál.

MS: *Bohužel představitelé státu mají asi jiné preference.*

JS: Politici na sebe nadávají, že jedni chtějí zvyšovat daně, druhí je chtějí snižovat. Paradoxně pro investory je nutná stabilita systému.

MS: *Problém je, že oni je chtějí jeden den snižovat a druhý den zvyšovat a stabilita je ta tam. Lidé poté nevědí, co si z toho vybrat.*

JS: Pro investorská rozhodnutí je nejhorší nestabilita. Když mám dané parametry, tak je nemohu rychle měnit.

MS: *Jako člověk řídící tuto investiční banku Wood and Company jste s tímto nešvarem konfrontován.*

JS: Ano, naše holdingová matka je v Lucembursku.

MS: *Dobrá, pokud si tyto věci nevyjasníme, ...*

JS: ... budeme přicházet o příležitost, která by zde mohla nastat, kdybychom zde měli jasné prostředí, které má za cíl stahovat investory, kvalitní lidi za stanovených podmínek. Je otázka, kdy státní aparát bude pracovat na tom, aby experti přišli, a nebudou muset půl roku čekat na jistá povolení. Myslím si, že bychom byli mnohem dále.

MS: *Myslíte si, že v některých částech společnosti se mentalita lidí patřičně neprojevila. Máme stát od toho, aby nám sloužil, a ne od toho, abychom sloužili jemu.*

JS: To je skutečný problém, to je problém západního světa s výjimkou pár zemí, do jisté míry jde o problém celého světa.

MS: *V hovoru jste zmínil Singapur.*

JS: Je pár dobrých zemí, kde stát je skutečně službou občanům. Bojím se, že většina státních úředníků si myslí, že občané tam jsou pro ně.

MS: *Děkuji Vám za vaše podněty k tomuto tématu.*

P.S.:

MS: Jak jste se osobně účastnil obnovy demokracie a kapitalismu?

JS: Za posledních dvacet let se snažím aktivně účastnit budování podnikatelského prostředí.

MS: Účastnil jste se kuponové privatizace, jakožto velké příležitosti obnovy kapitalismu?

JS: Ano.

MS: Co jste říkal na rozdělení Československa na dvě samostatné republiky? Nezpůsobilo rozdělení eliminací slovenského nacionalismu, což vedlo k lepší spolupráci v rámci Visegrádského společenství a také opětovného setkání v Evropské unii?

JS: Byla to škoda, ale na druhou stranu emancipace Slovenska mu přinesla obrovský růst.

[1] Na tento průzkum uveřejněný v Českém rozhlasu upozornil v pravidelném Auditě Jan Macháček. Pouze 14 procent lidí má dle svého pohledu dostatek informací. Téměř dvě třetiny reformě nerozumí. <http://respekt.ihned.cz/audit-jana-machacka/c1-57576850>
rozhlas. http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/1112240